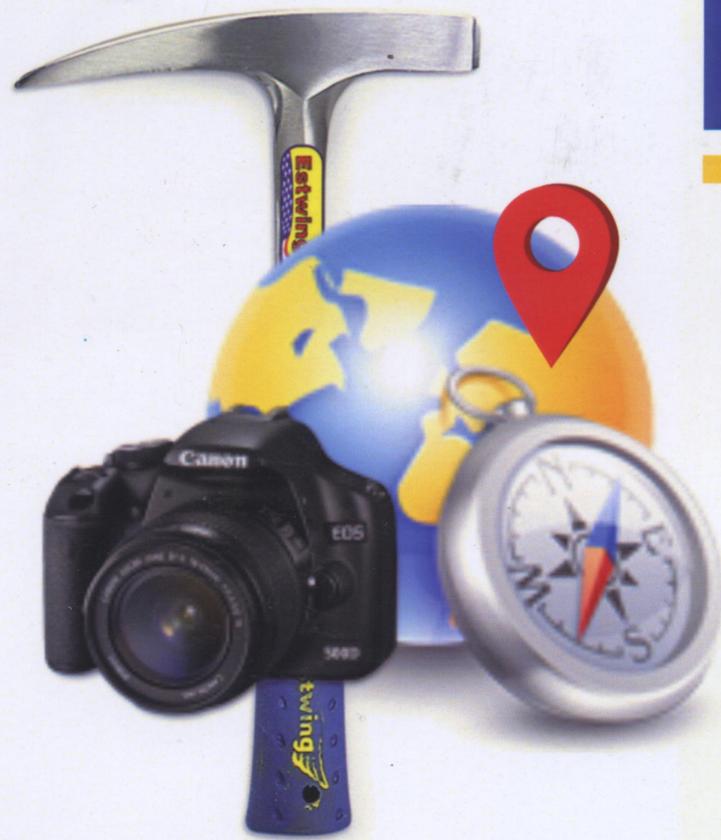

ГЕОТУРИЗМ ПРАКТИКА І ДОСВІД

Львів, 2016

Львівський
національний
університет
імені Івана Франка

GEOTOURISM
PRACTICE AND EXPERIENCE

Lviv, 2016

Геотуризм: практика і досвід. Матеріали ІІ міжнародної науково-практичної конференції (5-7 травня 2016, Львів). — Львів: НВФ “Карти і Атласи”, 2016. — 168 с.

У збірнику матеріалів представлено статті, які висвітлюють сучасний стан та можливості розвитку геотуризму в Україні та Польщі. Конференція була проведена 5-7 травня 2016 року у Львівському національному університеті імені Івана Франка, як продовження міжнародної співпраці, що була започаткована при виконанні спільного польсько-українського проекту «Гео-Карпати — створення польсько-українського туристичного шляху». Матеріали конференції будуть цікаві як для спеціалістів, так і для широкого загалу.

Думки авторів можуть не збігатися з позицією оргкомітету конференції. Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей, а також за порушення авторських прав несе виключно автори публікацій.

Організаційний комітет

конференції: *Ігор Бубняк, Альбертина Бучинська, Юрій Зінько, Тетяна Олійник,
Леонід Скаакун, Оксана Шевчук, Олег Яцожинський*
Технічний редактор: *Ігор Дикий*
Видавництво: *НВФ “Карти і Атласи”*

ЛАНДШАФТНО-СОЗОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ГЕОСАЙТІВ УКРАЇНСЬКОГО РОЗТОЧЧЯ

Галина Савка, Володимир Шушняк

Львівський національний університет імені Івана Франка,
savka.halyna@gmail.com, shushniak@gmail.com

LANDSCAPE SOZOLOGICAL ANALYSIS OF GEOSITES OF UKRAINIAN ROZTOCHIA

Halyna Savka, Volodymyr Shushniak

Ivan Franko National University of Lviv,
savka.halyna@gmail.com, shushniak@gmail.com

Made the first analysis of geosites of Ukrainian Roztochia using the landscape sozological method. Offered to explore geosites from position of landscape place. Given the history of regional geosites exploration and done their classification on the criteria of «filling», «importance» and «location».

Созологія ландшафту — науковий напрямок у ландшафтознавстві, об'єктом якого є ландшафтні комплекси як носії культурної і природної спадщини, а предметом – стратегія, тактика і механізми охорони, збереження та відтворення цих ландшафтних комплексів.

Геосайти (геоморфосайти) – елементи геосфери, які мають важливе значення для пізнання історії Землі, становлять неабиякий інтерес для ландшафтно-созологічного аналізу.

Горбиста височина Розточчя відзначається значним різноманіттям геоспадщини завдяки таким особливостям, як: а) своєрідному геотектонічному розташуванню у форланді Східноєвропейського кратону і у континентальній зоні розломів Тейссейра-Торнквіста; б) динамічній історії геологічного і геоморфологічного розвитку пов’язаний з особливостями седиментації крейдово-неогенових морських трансгресій; в) особливостям рельєфоутворення та осадконагромадження у крайовій зоні плейстоценового зледеніння; в) специфікою використання рельєфу та надр, обумовленою давньою господарською освоєністю регіону.

Перші дослідження геологічної спадщини Розточчя відносяться до кінця XVI ст., коли придворний лікар польського короля Стефана Баторія Войцех Очко у 1576 р. описав шкілівські мінеральні джерела в трактаті «Cieplice». Це була одна з перших у Європі публікацій про джерела підземних вод.

Прикладом австрійського періоду до-

слідження геологічної спадщини є описи М. А. Ломницького у пояснювальних записках до карт Геологічного атласу Галичини. На Українському Розточчі (між м. Львовом та сучасним західним кордоном України) він описав понад 100 цікавих у геологічному відношенні місць.

У кінці 90-х років минулого століття у сферу досліджень геоспадщини Українського Розточчя проникають ідеї «концепції геосайтів» підхоплені українськими географами і геологами у рамках ініціатив міжнародних організацій GGN і ProGEO. В межах Розточчя і Волинської височини запропоновано внести до Європейського списку 39 геосайтів [10], проведено інвентаризацію і типізацію геосайтів для усього Західного регіону України [1, 6]. Плідною стала співпраця польських та українських фахівців зі створення міжнародного геопарку «Кам’яний ліс Розточчя» [7].

Новий поштовх у дослідженні геоспадщини Українського Розточчя дали крупномасштабні роботи з обґрунтування та природоохоронного планування великоплощинних територій природно-заповідного фонду (ПЗФ): Природного заповідника «Розточчя», Яворівського національного природного парку, Регіонального ландшафтного парку «Равське Розточчя», проекту створення ПЗФ на приміських землях Львова. За результатами цих робіт розроблено класифікацію геолого-геоморфологічних об'єктів за змістом і науково-пізнавальною

значеністю [3], ідентифіковано нові об'єкти геоспадщини [2, 9], появляються спроби ув'язати проблеми збереження геоспадщини і біорізноманіття [8].

Ландшафтно-созологічний аналіз гeosайтів доцільно проводити з позиції теорії «ландшафтного місця», яка детально обґрунтована українським ландшафтознавцем М.Д. Гродзинським. У ландшафтознавчому трактуванні «геосайт» — це передусім «місце» – певний простір без територіальних відмінностей, компонентами якого є «наповнення місця», «значення місця» і «місцеположення місця». Важливими властивостями ландшафтного місця є «рематеріалізація» – відродження за умови збереження його значення на тому самому місцеположенні фізичного наповнення після його зникнення та «реінкарнація» – виникнення місця, яке переймає на себе значення, цінності та функції місця, яке фізично зникло [5].

За критерієм «наповнення» гeosайти Українського Розточчя поділяємо на вісім типів:

1. Місця з хронологічними зрізами історії геологічної розвитку регіону. До них належать місця розташування задокументованих відслонень, свердловин, шурфів. Прикладом є свердловина «Рава-Руська», яка характеризує історію геологічного розвитку усього регіону, починаючи з протерозою. У ландшафтно-созологічному аналізі цього типу гeosайтів є особливо важливою повнота і якість геологічної документації.
2. Місця знахідок історико-геологічних артефактів (скам'яніlostей, палеонтологічних решток, конкрецій, давньольодовикових валунів). Найціннішими у геотуристичному контексті є ці місця, де артефакти збереглися *in situ*. Прикладом є давньольодовикові валуни між смт. Магерів і с. Старе Село.
3. Місця освоєння ресурсів надр, які є важливими в ідентифікації традиційної господарської спеціалізації регіону. На Українському Розточчі до них відносяться давні копальні гончарних глин в Потеличах, Глинсько, Клепарівській околиці Львова; місця з видобутку сировини і виробництва будівельного вална («ватнярки»), які були присутні майже у кожному третьому селі Розточчя; копальні залізної руди, про наявність яких

свідчать географічні назви «Гута», «Гутисько», «Зелена Гута»; копальні бурого вугілля в Скваряві, Монастирку, Потеличах; місця видобутку будівельного каменю («камено-ломи») в околицях Львова, Жовкви, Івано-Франкове, Рави-Руської, водозабори у Добростанах і Шкло.

4. Місця прояву екстремальних геоморфологічних процесів. Прикладом є ліва притока Шляхетської Дебри в околицях Дубровиці, яруга з-під Вовчої Гори в околицях с. Глинсько, де спостерігались аномальні для рівнинної території явища сходження селів.
5. Геолого-геоморфологічні об'єкти історико-культурного значення («Стадчанська печера», «Печера Йова і Сильвестра» поблизу Крехівського монастиря, горби «Старе Городище» в с. Потеличі, «Гарай» поблизу Жовкви, «Побійна» – в околицях Крехова, «Чорна Гора» біля Львова, «Городище» – між Бірками і Рокитно).
6. Природні водойми і водотоки з природними руслами, які стали рідкісними для регіону на фоні суцільно антропізованих форм.
7. Джерела мінеральних і прісних вод.
8. Виразні природні ландшафтні домінанти (скелі, уступи, пагорби).

Критерій «значення» передбачає ранжування гeosайтів за змістом (посередні, типові, рідкісні, унікальні, ендемічні), за статусом (світової, європейської, регіональної, місцевої спадщини), за природоохоронною категорією (пам'ятка природи, заповідне урочище, заказник, гeosайт в межах національного природного парку або регіонального ландшафтного парку за функціями (освітня, наукова, туристична).

За критерієм «місцеположення» гeosайти розглянуті у їх зв'язку з певними ландшафтно-типологічними одиницями. У цьому контексті характерними для Розточчя є «ландшафтні рівні» – схожі за ідентифікаційними ознаками до карпатських «стрий» – ландшафтні комплекси у межах місцевостей, складених низкою літологічно однорідних урочищ. Ідея виділення ландшафтних рівнів у ландшафтному устрої Розточчя належить О.М. Федіркові [4]. Згідно його поглядів кожен з ландшафтних рівнів пов'язаний з певним етапом історії розвитку й еволюції природи Розточчя: хвилястих де-

нудаційних поверхонь та горбисто-пластових денудаційних поверхонь – дочетвертинний етап, давньольодовикових прохідних долин – плейстоценовий етап та сучасних річкових долин – голоценовий етап.

Таким чином, ландшафтно-созологічний аналіз геосайтів Українського Розточчя відкриває нові можливості для збереження геоспадщини та оцінки геотуристичного потенціалу регіону.

1. Богуцький А.Б., Зінько Ю.В. Дослідження та використання геоспадщини Західної України / Охорона і менеджмент об'єктів неживої природи на заповідних територіях. – Тернопіль: "Джура", 2008. – С. 22–33.
2. Брусак В.П. Пам'ятки неживої природи Українського Розточчя. Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.16. – С. 15–21.
3. Брусак В.П., Зінько Ю.В. Географічні дослідження у заповідниках // Наук. вісн. УкрДЛТУ. – 1995. – Вип. 4. – С. 5–14.
4. Брусак В.П., Міллер Г.П., Федірко О.М. Особливості ландшафтної структури заповідника "Розточчя" // Природничі дослідження на Розточчі: зб. наук.-техн. праць. – Львів: Вид-во УкрДЛТУ, 1995. – С. 60–70.
5. Гродзинський М.Д. Пізнання ландшафту: місце і простір. У 2-х томах. – Київ: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2005. – Т. 1. – 431 с.
6. Зінько Ю.В. Вивчення геотопів геоморфологічного типу Західного Поділля для потреб природоохоронного планування // Вісник Львів. ун-ту. Сер. геогр. – 2009. – Вип. 36. – С. 139–150.
7. Зінько В.П. Богуцький А.Б., Брусак В.П. Міжнародний геопарк «Кам'яний ліс Розточчя»: концепція та програма формування // Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць / НЛТУ України. – Львів: НЛТУ України, 2010. – Вип. 20.16: Природничі дослідження на Розточчі. – С. 33–45.
8. Косик Л.Б., Хомин І.Г. Виходи скельних порід та їх рослинний покрив у природному заповіднику «Розточчя» / Охорона і менеджмент об'єктів неживої природи на заповідних територіях. – Тернопіль: "Джура", 2008. – С. 165–168.
9. Мельник А., Шушняк В., Савка Г. Міждисциплінарні дослідження для ландшафтного планування територій природно-заповідного фонду на приміських землях Львова // Фізична географія та геоморфологія. – 2013. – Вип. 3. – С. 218–226.
10. Ivchenko A., Matviishina Z. Selected geosites of the Roztochya Hills and the Lublin-Lviv Upland (Volyn Upland) // Polish Geological Institute Special Papers. – 1999. – Vol. 2 – S. 87–90.